

Vaida Drukeinytė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Baltų filologijos katedros docentė.
Moksliniai interesai: semantika, sintaksė; kalbos kultūra; retorika; metafora.
Adresas: Salomėjos Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda.
El. paštas: vaida.dru@gmail.com

Vaida Drukeinytė: Ph. D. (Humanities), Associate Professor at the Department of Baltic Philology of Klaipėda University.
Research interests: Semantics, Syntax, the Culture of Lithuanian Language, Rhetoric, Metaphor.
Address: Salomėjos Nėries str. 5, LT-92227 Klaipėda.
E-mail: vaida.dru@gmail.com

Vaida Drukeinytė

Klaipėdos universitetas

POŽYMIO RAIŠKOS JUNGINYS ŽMOGUS SU NEGALIA IR KITI NEĮGALUMO RAIŠKOS VARIANTAI TEKSTUOSE APIE SVEIKATĄ

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamas lietuvių kalbos požymio raiškos junginio *žmogus su negalia* ir sintaksinių jo konkurentų vartosenos klausimas. Aptariamos junginio *žmogus su negalia* atsiradimo ir paplitimo priežastys ir skirtingas vertinimas bendrinės kalbos normos požiūriu. Remiantis iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* ir kitų šaltinių surinkta skirtingų funkcinių stilių medžiaga bei atliktos apklausos duomenimis, parodoma, kokia yra realioji dabartinė negalios požymį reiškiančių kalbos vienetų vartoseną, taisyklingumo požiūriu analizuojami surinkti pavyzdžiai, dėmesio skiriama probleminiams vartosenos atvejams. Straipsnyje svarstomas požymio raiškos junginio *žmogus su negalia* taisyklingumo laipsnio pakeitimo priežastį ir pagrįstumo klausimas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: negalios požymio raiška, žodžių junginys, kalbos reiškinio funkcionalumas, taisyklingumas, normos kaita.

Abstract

This article analyzes the question of the usage of the descriptive phrase *žmogus su negalia* and its syntactic competitors. The origin and spread of the phrase *žmogus su negalia* and variations of its evaluation by the language norm is discussed. Data that was collected from the *Corpus of Modern Lithuanian Language*, other sources of various functional styles, and a survey shows the real usage of the language components that describe people with disabilities. The research analyzes the correctness of the various language examples and

problematic cases of usage are explicitly discussed. This article questions the causes and validity of the change of the level of correctness of the phrase *žmogus su negalia*.

KEY WORDS: description of the attribute of disability, phrase, functionality of language component, level of correctness, shift in language norm.

doi:<http://dx.doi.org/10.15181/rh.v24i0.1912>

Lietuviškuose tekstuose asmens, kuris turi tam tikrų fizinių ar psichikos sutrikimų, ribojančių visavertį gyvenimą, bendroji sveikatos būklė paprastai nusakoma keletu žodžių ar žodžių junginių, pvz.: *neįgalusis*, *neįgalus žmogus* (*asmuo*, *vaikas* ir kt.)¹, *negalią² turintis žmogus*, *negalios kamuojamasis žmogus*, *negalios paveiktas žmogus*, *nepagalintis žmogus*, *žmogus su negalia* ir pan. Šie kalbos vienetai gerokai skiriasi pagal vartojimo dažnį skirtingų stilių tekstuose ir šiek tiek pagal taisyklingumo vertinimo laipsnį. Prielinksninė konstrukcija *žmogus su negalia* daug dešimtmečių Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) buvo vertinama kaip neteiktinas arba vengtinas kalbos reiškiny. 2017 m. taisyklingumo laipsnis pakeistas į „šalutinį normos variantą“ (KB 7237)³.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti požymį reiškiančios lietuvių kalbos prielinksninės konstrukcijos *žmogus su negalia* ir sintaksinių jos konkurentų vartoseną dažnumo ir kalbos normos bei jos kitimo požiūriu. Medžiaga buvo renkama iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT), *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno* (SLKT), *Lietuvių mokslo kalbos tekstyno* (LMKT), duomenų bazės *Lituanistika* (LIT), įvairių interneto svetainių rašytinių ir sakytinių tekstų (*Google* paieškos sistema), sveikatai skirtų spaudinių, atliktos apklausos anketų ir pan. Iš viso surinkta ir išanalizuota daugiau nei

¹ Glaustumo sumetimais toliau straipsnyje, kalbant apie derinamųjų pažyminių junginius (*neįgalus N*; *turintis negalią N*; *negalios kamuojamasis N*; *nepagalintis N* ir pan.), kaip tipiškas įvairiopus leksinės raiškos pažymimojo žodžio *N* (*asmuo*, *vyras*, *moteris*, *vaikas*, *berniukas*, *mergaitė*, *kaimynas*, *benamis* ir pan.) atitikmuo vartojamas daiktavardis *žmogus*.

² Kaip specialusis terminas yra įteisintas 2-osios kirčiuotės daiktavardis *negalià* (daugiau pavyzdžių žr. *Lietuvos Respublikos terminų banke* (TB)). Kartais, ypač laisvųjų stilių tekstuose, sinonimiškai vartojama pagal kalbos sistemą galimą 1-osios kirčiuotės forma *nėgalė*. Vis dėlto daugelį metų įvairių stilių tekstuose populiariausia buvo vartotojų susikurta 1-osios kirčiuotės forma *nėgalia*. Atsižvelgdama į didelį paplitimą gyvojoje kalboje, Valstybinė lietuvių kalbos komisija šią formą jau yra pripažinusi normine (VLKKn). Taigi kaip terminai galimos abi formos *negalià* (2) ir *nėgalia* (1), tik svarbu rinktis vieną jų (vartojimas pramaišui laikomas klaida).

³ Skaičius žymi VLKK interneto svetainėje teikiamos konsultacijos numerį, pvz.: KB 7237 – <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/7237-su-kuo-su-issilavinimu>.

8 tūkstančiai⁴ pavyzdžių, kuriuose vartojami aptariamieji kalbos vienetai. Atliekant tyrimą buvo taikomi analitinis aprašomasis, statistinis, opozicijų ir iš dalies apklausos metodai.

Buvo sudarytas specialus analizuojamos temos testas. Jame surašyti asmens neįgalumą reiškiantys žodžiai ir jų junginiai, o respondentai buvo prašomi nustatyti jų taisyklingumą (pažymėti vieną iš šių įverčių: „taisyklingas“, „greičiau taisyklingas“, „sunku pasakyti“, „greičiau netaisyklingas“, „netaisyklingas“). Iš viso apklausti 162 skirtingo amžiaus (18–50 m.) ir išsilavinimo žmonės⁵.

Kalbant žmogaus neįgalumo tema, pirmiausia būtina pabrėžti, kad moraliniu požiūriu geriausia būtų išvengti šį asmens ypatumą apibūdinančių junginių. Tokios ar panašios nuomonės laikosi ne vienas mokslininkas, pvz., Vytautas Gudonis (2014, 266), recenzuodamas Jūratės Ruškės daktaro disertaciją, teigia, jog „teoriniame ir empiriniame diskursuose įsigalėję terminai, apibūdinantys asmenis, turinčius negalią – *neįgalusis, negalia, nedarbingas* – kritiškai reflektuojami, traktuojami kaip neįgaliųjų gyvenamojo pasaulio kolonizacijos elementai. Siekdami savo gyvenamojo pasaulio dekolonizacijos tyrimo dalyviai siūlo tylėjimo kultūrą transformuoti į dialogą ir, pabrėžiant asmens stiprybes, neįgaliuosius traktuoti kaip kitaip įgalius, darbingus pagal savo gebėjimų lygį asmenis“. Vis dėlto visiškai išvengti žodžių, nusakančių kalbamąją ypatybę, nėra jokių galimybių, nes kartais būtina aptarti šių asmenų socialinę patirtį, specifinius poreikius ir pan. Be abejo, kontekstiniais elementais galima stengtis kurti „dekolonizacijos kultūrą“ ir, kur įmanoma, išsiversti be analizuojamųjų žodžių, tačiau tuos, kurie būtini, reikia traktuoti kaip terminus ir suvokti kaip reikšminius, emociškai nekonotuosius žodžius. Antra vertus, kalbos požiūriu nuo kitų neįgalumo raiškos variantų (*neįgalus žmogus, neįgalusis (-ioji)*⁶, *turintis negalią žmogus*, (laisv.) *kamuojamas negalios žmogus*) šiek tiek skiriasi prielinksnio *su* konstrukcija *žmogus su negalia*.

⁴ Galutinis skaičius (8247) nėra tikslus, nes DLKT, SLKT pasitaiko pasikartojančių sakinių, kurių visų atmesti renkant medžiagą neįmanoma.

⁵ Didžioji dalis rašytinės apklausos dalyvių – biomedicinos ir socialinių mokslų, kiek mažiau – humanitarinių ir fizinių mokslų studentai. Testas žodžiu buvo atliekamas dar su maždaug 90 žmonių. Rašytinės ir sakininės apklausos rezultatai iš esmės nesiskiria, bet dėl tikslumo straipsnyje teikiama tik raštu atlikto testo statistika.

⁶ Kaip specialiosios reikšmės daiktavardis jis įtrauktas į TB, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną* (DŽe), *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno antraštyną* (BLKŽa); BLKŽe kol kas neteikiamas, kaip ir *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽe).

Pagal lietuvių kalbos sintaksės reikalavimus kokybei ar požymiui nuskaidyti prielinksnio *su* konstrukcijos tinka tada, kai daiktavardis reiškia konkretų dalyką, pvz.: *namas su balkonu, mergina su ilgais plaukais, ožys su ragais*. Tai sena lietuvių kalbos ypatybė. Jei daiktavardis yra abstraktusis, juo labiau – veiksmožodinis, ir nusakomas vidinis požymis, prielinksnio *su* konstrukcija paprastai laikoma klaida, atsiradusia dėl rusų kalbos įtakos. Todėl ne vieną dešimtmetį įprasta taisyti tokius žodžių junginius kaip *siurblys su nuotoliniu valdymu* (= *nuotolinio valdymo siurblys; per nuotolį valdomas siurblys*), *klasė su sustiprintu informatikos mokymu* (= *sustiprinto informatikos mokymo klasė; klasė, kur (kurioje) sustiprintas informatikos mokymas*), *pacientai su plaučių susirgimais* (= *pacientai, sergantys plaučių ligomis; plaučių ligoniai; plaučiais sergantys žmonės; plautininkai*)⁷ (dar pavyzdžių žr. KPP 1985, 278; Šukys 1998, 506–509; KP 2003, 100–102).

Tokia samprata yra įsitvirtinusi, galima sakyti, nuo bendrinės kalbos norminimo pradžios. Dar Jonas Jablonskis, ragindamas kuo labiau vengti veiksmožodinių daiktavardžių, taisė tokius pasakymus kaip *amerikiečiai žiūri <...> su nepasitikėjimu* (= *nepasitikėdami*), *Jonas ėmė girtis su pasididžiavimu* (= *pasididžiudamas*)⁸ (Piročkinas 1986, 232). Tiesa, vidinį požymį, kokybę reiškiančių junginių, t. y. *su negalia* tipo konstrukcijų, kurias būtų taisęs J. Jablonskis, nepavyko rasti. Kaip rodo anksčiau minėtų šaltinių analizė, tokios konstrukcijos įsigalėjo vėliau – sovietmečiu – pagal rusų kalbos pavyzdį. Sakysime, 1985 m. *Kalbos praktikos patarimuose*, prielinksnio *su* vartosenos skirsnelyje, pirmuoju punktu kaip didžioji klaida nurodoma šio prielinksnio konstrukcija su abstrakčiaisiais veiksmožodiniais daiktavardžiais daikto požymiui ar kokybei reikšti, pvz.: *<...> sklypą su drėkinimu ir nusausinimu* (= *drėkinamą ir sausinamą, nusausintą sklypą*); *akys su silpnu regėjimu* (= *kurių regėjimas silpnas*); *žmonių su aukštuoju išsilavinimu* (= *turinčių aukštąjį išsilavinimą; baigusią aukštąsias mokyklas*) (KPP 1985, 278). Įdomu tai, kad ši klaida 1976–ųjų *Kalbos praktikos patarimuose* (KPP 1976, 250) aptariama aštuntu (ne pirmu) punktu, vadinasi, aštuntajame dešimtmetyje ji dar nebuvo dažna.

⁷ Straipsnyje teikiami kuo įvairesni taisyti, nediferencijuojant pagal tinkamumą tam tikriems funkciniais stiliams.

⁸ Dabartinės kalbos požūriū šie ir panašūs veiksmo būdą nusakantys pasakymai nebelaidomi ir nebetaisomi.

Panašios pozicijos, kaip ir KPP (1985), laikomasi kituose to meto leidiniuose. Sakysime, Jono Šukio monografijoje *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai* (1998, 506–509) pabrėžiama, jog aptariamąsios prielinksnio su konstrukcijos yra paplitusios dėl rusų kalbos įtakos ir daugumą jų reikia taisyti griežtai. Posakiui *žmonės su negalià (nėgale)* knygoje skiriama visa pastraipa. Mokslininkas rašo, kad šis posakis „sukurtas neseniai vietoj tradicinio termino *žmonės invalidai*“ (Šukys 1998, 508) bandant išvengti meškinamosios reikšmės⁹ ir greitai išplatintas žiniasklaidos. Autorius pabrėžia, kad „toks posakis, kuriame *negalia* ar *negalė* yra neabejotini abstraktai, vartojami su *su*, lietuvių kalbai gana svetimas“ (Šukys 1998, 508), ir pateikia ne vieną analogišką pavyzdį, kuris gyvojoje kalboje būtų neįmanomas, pvz.: *žmogus su šlubavimu* (= *šlubas, šlubčiójantis, šlubuojantis žmogus*); *žmogus su skausmu* (= *skausmo kamuojamas, skausmo apimtas žmogus*); *žmogus su liga* (= *ligos apimtas žmogus; ligos įveiktas žmogus; lignonis*). Tiesa, mokslininkas priduria, kad kartais šalia *protingas žmogus* pasakoma *žmogus su protu*, šalia *nuovokus žmogus* – *žmogus su nuovoka*, šalia *sąžiningas žmogus* – *žmogus su sąžine*. Tik skirtumas esąs tas, kad šie pasakymai turi tradicinius antonimus (*žmogus be proto, be nuovokos, be sąžinės*), o antonimo *žmogus be negalios* nėra¹⁰ ir paprastai sakoma *sveiki, pajėgūs žmonės*¹¹.

Tokia nuostata keliasdešimt metų buvo įtvirtinta ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos. Sakysime, *Kalbos patarimuose* (2003, 101) analizuojamieji junginiai vertinami neigiamai, tik atskiriami pagal taisyklingumo laipsnį. Kaip neteiktinos nurodomos prielinksnio su konstrukcijos vidiniam požymiui reikšti, kai daiktavardis yra abstraktusis su priesagomis *-imas, -ymas*, pvz.: *žaidimai su bėgimu* (= *bėgiojamieji žaidimai*); *vaikai su regėjimo sutrikimais* (= *sutrikusio regėjimo vaikai; vaikai, turintys regėjimo sutrikimų*); *ligoniai su skrandžio susirgimais* (= *ligoniai, sergantys skrandžio ligomis; skrandžio ligoniai; skrandininkai*). O su *negalia* tipo junginiai vadinami apkonkretėjusiais ir laikomi vengtiniais, pvz.: *žmonės su negale*

⁹ Plg. 2013 m. atlikto tyrimo rezultatą: „<...> dienraščių straipsniuose vis dar kartais vartojamos sąvokos *invalidas, invalidumas*“ (Raudeliūnaitė, Šavareikaitė 2013, 85).

¹⁰ Kaip rodo empirinė kalbos, ypač sakinės, stebėseną, pastaruoju metu toks antonimas retkarčiais vartojamas (žr. toliau).

¹¹ Įdomu, jog paties J. Šukio raštai rodo, kad junginys *žmogus su negalia* tuomet iš tikrųjų buvo naujas kalbos reiškinys: 1978 m. spausdintoje mokslininko knygoje *Prielinksnų vartojimas* apie tokį junginį nė neužsimenama.

(– *neįgalieji (neįgalūs, nepagalintys, ligoti, kamuojami negalės) žmonės*); *vai-
 kai su fizine negale (– fiziškai neįgalūs vaikai; turintys fizinę negalę vaikai);
 jaunuoliai su trumparegyste (– trumparegiai jaunuoliai); ligoniai su skausmu
 (– skausmo (kamuojami) ligoniai; ligoniai, kuriems skauda).*

Vis dėlto 2017 m. VLKK visų šių ir panašių junginių daiktavardžius (*ne-
 galia, trumparegystė, skausmas, išsilavinimas*) nusprendė laikyti sukonkre-
 tėjusiais ir junginius vertinti kaip šalutinius normos variantus. Plg. daik-
 tavardžio *negalia* abstraktumo ir junginio *žmogus su negalia* taisyklingumo
 vertinimą skirtingų metų norminamojoje literatūroje:

	1998	2003	2017
<i>negalia</i>	abstraktusis dktv.	apkonkretėjęs dktv.	sukonkretėjęs dktv.
<i>žmogus su negalia</i>	nevertotinas kalbos reiškinys	vengtinas kalbos reiškinys	šalutinis normos variantas

Kadangi kalbos reiškinio (su)konkretėjimo sąvoka sunkiai apibrėžiama (nėra tikslių kriterijų, kaip galima būtų nustatyti abstrakčiojo daiktavardžio apkonkretėjimą ar sukonkretėjimą), turint precedentinius norminius, nors ir neprestizinius, laikomus pavyzdžius *žmogus su skausmu, su trumparegyste, su negalia*, galima pradėti tokiais laikyti ir aktyviai vartoti kone visus panašius junginius. Tokios vartosenos pateisinimas būtų minėtasis VLKK spren-
 dinys dėl daiktavardžio sukonkretėjimo (kas įrodys, kad kitaip?). Vis dėlto taip vienareikšmiškai traktuoti tokius junginius sisteminio pagrindo nėra.

Vargu ar ši kardinalų normos pokytį, atsiradusį per dvidešimt metų, būtų galima tiesiogiai sieti su kitų kalbų įtaka. Sakysime, anglų kalboje aptariamasis požymis paprastai nusakomas būdvardiškojo žodžio junginiu *disabled person* – šis specialusis terminas vartojamas dažniausiai, nors pasi-
 taiko ir prielinksninė konstrukcija *person (people) with a disability* (plg. Ca-
 meron 2015; Collins; DIS; DISA; UN). Rusų kalba, pagal kurios pavyzdį
žmogus su negalia tipo junginiai yra atsiradę, Nepriklausomybės laikotarpiu buvo vartojama gerokai rečiau, todėl atsinaujinusio neigiamo poveikio negali būti. Antra vertus, gal būtų dėl to ir atgimsta aptariamasis kons-
 trukcijos: kol santykis su rusų kalba buvo akivaizdus, jos buvo laikomos skolintinėmis, o slavų kalbų įtakai sumenkus, tiesiogiai su ja nėra sieja-
 mos ir, kaip esą sukonkretėjusios, imamos laikyti norminėmis. Vis dėlto, be šios priežasties, galima įžiūrėti dar vieną, bet jau susijusią su vidiniais

kalbos dėsniais – funkcionalumo poreikį: kalbėtojai ypač svarbu pabrėžti požymio turėjimo ar neturėjimo aspektą. Kitaip sakant, komunikacijos akto ašis, sakomos frazės akcentas yra tam tikras bruožas, apie kurio (ne)buvimą ir yra svarbiausia pakalbėti. Tik šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį, kad šnekos akto objektas yra negalia. Kalbėtojas tartum akcentuoja, ar yra požymis (negalia) ar ne (plg. *su batais – be batų, su akiniais – be akinių, su negalia – be negalios*). Vadinasi, komunikacijos požiūriu išeina, kad savaime suprantamas dalykas yra liga, negalia, ne sveikata. Tokios sampratos, atsispindinčios kalboje, plitimui įtakos gali turėti ir farmacijos pramonė: mūsų, jau Vakarų pasaulio žmonių, sąmonėje ima tvirtintis nuostata, kad liga yra savaime suprantamas reiškinys ir sveikų žmonių nebūna. Įdomu, kad priešingos nuostatos, t. y. jog liga – anomalija, besilaikantys japonai yra ypatingu ilgaamžiškumu pasižyminti tauta¹². Taigi junginio *žmogus su negalia* pripažinimą norminiu galima laikyti savotišku psicho- ir sociolingvistiniu rodikliu, kad mūsų visuomenės nuostata dėl įprastos sveikatos būklės yra pakitusi¹³.

Vadinasi, jei normintojai neįžiūri kitų kalbų įtakos, nesistengia palaikyti tradicinių neįgalumo raiškos priemonių ir dėl tikėtino funkciškumo pripažįsta svetimakilmį kalbos vienetą, galima manyti, jog tai yra paskatinta realiosios vartosenos faktų. Todėl įdomu patyrinti, kiek sveikatai skirtuose tekstuose junginys *žmogus su negalia* yra dažnesnis nei kiti šio požymio raiškos variantai.

Iš įvairių rašytinės ir sakytinės kalbos šaltinių išrinkus ir ištyrus, kaip jau minėta, daugiau nei 8 tūkstančius pavyzdžių, kuriuose vartojami žodžiai ar jų junginiai, skirti asmens neįgalumui nusakyti, nustatyta, kad dažniausiai yra vartojama sudaiktavardėjusi forma *neįgalusis (-ioji)*¹⁴. Sakysime, iš 5 254 DLKT pavyzdžių, nusakančių kalbamąją ypatybę, vos ne pusėje iš jų (46,6 %) pavartotas *neįgalusis (-ioji)*, pvz.: *neįgalusis jaučiasi saugus ir vertinamas toks, koks jis yra* (DLKT); *personalas negali pripažinti neįgaliojo kaip asmenybės* (DLKT); *neįgalieji nori patys užsidirbti* (DLKT);

¹² Dar plg. JAV sveikų ilgaamžių apklausos rezultatus (Stepukonis, Hughes 2016).

¹³ Kita vertus, pastaraisiais metais suaktyvėjusi sporto klubų veikla, dažnesnės ir išsamesnės sveikai gyvenimui skirtos televizijos laidos, specializuotų leidinių populiarumas, nekalbant apie akivaizdžiai padidėjusį visuomenės rūpinimąsi sveikata ir pan., kaip tik rodytų priešingą tendenciją.

¹⁴ Renkant duomenis, buvo ieškoma visų vns. ir dgs. linksnių pavyzdžių, bet patogumo dėlei straipsnyje vartojama vns. vard. forma.

neįgaliųjų prie mikroautobuso jau neradome (DLKT). Antras pagal vartojimo Tekstyne dažnį (26,6 %) yra derinamojo pažyminio junginys su būdvardžiu *neįgalus*, t. y. *neįgalus žmogus, neįgalus asmuo* ir t. t., pvz.: *neįgalus vaikas sukelia gausybę prieštaringų jausmų* (DLKT); *nesistengia neįgalaus žmogaus laikyti „normaliu“* (DLKT); *neįgali moteris sulaukė asmens pagarbos ir padėkos* (DLKT); *kreipėsi dėl pašalpos savo neįgaliai dukrelei* (DLKT); *buvo pasirengę rūpintis psichiškai neįgaliais jaunuoliais* (DLKT). Tiesa, retkarčiais būdvardis *neįgalus* vartojamas įvardžiuotinės formos, tartum norint pabrėžti šią žmogaus savybę. Vienu kitu atveju tokią stilistinę motyvaciją paremia kontekstas, pvz.: *Neįgalaus vaiko mes negalime apibūdinti neap-tardami jo negalės. Jo asmenybė yra neįgaliojo vaiko asmenybė* (DLKT). Vis dėlto daugiau pasitaiko tokių pavyzdžių, kuriuose įvardžiuotinė forma yra perteklinė, pvz.: *išsaugoti tėvų (ypač neįgaliųjų vaikų) pasitikėjimą mokykla* (DLKT); *kampanija prasidėjo dar prieš Antrąjį pasaulinį karą neįgaliųjų asmenų, jų tarpe ir vaikų, išžudymu* (DLKT)¹⁵.

Kur kas mažiau (apie 1,9 %) DLKT yra kitų neabejotinai taisyklingų neįgalumo raiškos variantų: *turintis negalią (negalę) žmogus* (1,29 %), *kamuojamas negalios (negalės) žmogus* (0,44 %), *nepagalintis žmogus* (0,13 %), pvz.: *tėvus mylintis, bet turintis negalią, ligotas ar nesimpatingas vaikas patirs mažiau dėmesio* (DLKT); *asmenų, turinčių negalią, gyvenimo kokybę apsprendžia realūs socialiniai kontaktai ir dalyvumas* (DLKT); *visi mokytojai ir klasės draugai padeda mokytis turinčiai negalę Nijolei* (DLKT); *negalios kamuojamas žmogus prikaustytas prie lovos* (DLKT); *sunkios negalios kamuojamą dukrą apgauti tikrai nesunku* (DLKT); *senas ar nepagalintis žmogus priverstas bėgti užuot vaikščiojęs* (DLKT). Įdomu tai, kad šie junginiai beveik nesiskiria ir teksto tipų požiūriu: dalyvio *turintis (-i)* junginiai cituojami tik iš publicistikos ir negrožinės literatūros, o junginiai su *kamuojamas (-a)* ir *nepagalintis (-i)* iš publicistikos ir grožinės bei negrožinės literatūros. Prieš atliekant tyrimą buvo daroma prielaida, kad negalios raiškos junginių, kuriuose vartojamas dalyvis *turintis (-i)*, nemažai turėtų būti mokslinio stiliaus tekstuose. Nors DLKT tokių tekstų nėra daug, bet tai, kad absoliuti dauguma jų užfiksuota publicistikoje, buvo netikėta (kaip ir apskritai nedidelis jų vartosenos dažnis)¹⁶.

¹⁵ Straipsnyje cituojamų pavyzdžių kalbos klaidos paliekamos netaisytos.

¹⁶ Plg. šiuos rezultatus su visiškai kitokiais *Lituanistikos* duomenų bazėje teikiamų publikacijų rezultatais (žr. toliau).

Likę (24,9 %) iš DLKT išrinkti pavyzdžiai yra prielinksnio su junginiai. Kaip galima numanyti, didžioji jų dalis (86,4 %) – *žmogus su negalia* (daugiausia pavyzdžių iš publicistikos), pvz.: *visuomenė vis dar marginalizuoja žmones su negalia* (DLKT); *aktyviai sportuoti pradėjo žmonės su negalia* (DLKT); *kolonijinėje Amerikoje žmonės su negalia buvo vietinės bendruomenės nariai* (DLKT). Gerokai rečiau (13,53 %) vartojama forma *negalė*¹⁷, pvz.: *dabar žmonių su negale aukštasis išsilavinimas nėra aktualiausias* (DLKT); *pastatas visiškai nepritaikytas žmonėms su negale* (DLKT). Pasitaikė vienas junginio su *neįgalumu* pavyzdys: *prieš keletą metų padėjau kaimynei su neįgalumu* (DLKT). Taigi DLKT rodo labai ryškią tendenciją: prielinksnio su konstrukcijos sudaro tik ketvirtį neįgalumo raiškos pavyzdžių.

Panašus kalbamųjų vienetų santykis matyti ir *Lietuvių mokslo kalbos tekstyno (LMKT)* pavyzdžiuose (nors jų ir mažai), t. y. dažniausiai vartojama *neįgalusis*, kelis kartus mažiau – *neįgalus žmogus* ir *žmogus su negalia*, pvz.: *geriausiai su neįgaliųjų problemomis susipažinę SUM mokytojai* (LMKT); *vadunami neįgalieji neturi pilnutinės laimės ir veiklos sėkmės* (LMKT); *piliečių požiūris į neįgalius visuomenės narius* (LMKT); *nemažai įvairaus amžiaus žmonių su regėjimo negalia* (LMKT).

Sąlytinės kalbos tekстыne (SLKT) vos keletas pavyzdžių, kuriuose kalbama apie neįgalius žmones, pvz.: *tada ir gydysim@st [: gydysime] vaikus ir žmones su negalia, tiek psichine, tiek ir fizine negalia* (SLKT); *kartu ugdant neįgalius ir įgalius moksleivius* (SLKT); *norėdami paaukoti neįgaliems vaikuičiams* (SLKT); *remia gausias mažo biudžeto šeimas, neįgaliuosius* (SLKT). Dėl mažo pavyzdžių kiekio ir jų įvairovės kokios nors ryškesnės tendencijos įžiūrėti negalima.

Kur kas įdomesnių duomenų analizuojamuoju klausimu galima rasti publikacijose, teikiamose **Lituanistikos** duomenų bazėje (LIT). Pasitaiko atvejų, kai mokslininkai, ieškodami tinkamos minties raiškos, parašo retų, netaisyklingų ar stilistiškai nemotyvuotų kalbos vienetų, pvz., daiktavardiškai vartojama neįvardžiutinė forma *neįgalus*, konstrukcija *neįgalumo lygį turintis žmogus*, perteklinė įvardžiutinė forma junginyje *neįgalusis asmuo* ir pan. Vis dėlto didžiąją pavyzdžių dalį sudaro straipsnyje aptariami kalbos reiškiniai. Atsitiktinės atrankos būdu skaitytuose tekstuose iš viso buvo rastas 2 561 asmens neįgalumo raiškos pavyzdys. Iš jų apylygiai (po 30–31 %) vartojami *neįgalusis (-ioji)* ir *turintis negalią žmogus*, kiek mažiau *nej-*

¹⁷ Plg. atliktos apklausos dalyvių nuomonę apie formą *negalė* (žr. toliau).

galus žmogus, o rečiausiai iš aptariamųjų (mažiau nei 14 %) – prielinksninė konstrukcija *žmogus su negalia*, pvz.: *neįgalieji daugiau ar mažiau dalyvauja darbo rinkoje* (Okunevičiūtė–Neverauskienė 2012, 137); *ambivalentiški jausmai apsunkina sveikųjų ir neįgaliųjų santykius* (Butkutė, Ruškus 2000, 30); *neįgaliųjų įsiliejimas į darbo rinką vis dar yra problemiškas* (Ruškė, Neverdauskienė, Barcytė 2010, 129); *neįgalusis moka ir turi į ką kreiptis pagalbos, jei kyla problema* (Večkienė, Navikienė, Kandratavičienė 2012, 181); *šeimoms, auginančioms vaikus, turinčius negalią, būtina profesionali pagalba* (Ustilaitė, Kuginytė–Arlauskienė, Cvetkova, Kalinkevičienė 2015, 159); *savanoriams sėkmingai pavyko užmegzti tarpusavio santykius su asmenimis, turinčiais psichinę negalią* (Gudravičius, Gudonis 2013, 116); *stebėti mokiniai, turintys mokymosi negalią dėl girdimojo suvokimo ir lingvistinių procesų sutrikimų* (Cijūnaitienė, Galkienė 2008, 62); *norint geriau suprasti negalią turinčius žmones reikia nemažą dėmesį skirti sociologinei bei estetinei kūno analizei* (Matulionis, Subačiūtė 2016, 187); *mokinys turi ne negalę, o laikinų problemų* (Kaffemanienė, Lusver 2004, 136); *vaikų darželių vadovai turėtų daugiau dėmesio skirti specialistų, galinčių dirbti su neįgaliais vaikais, etatams steigti* (Bartkienė, Zaborskis, Bliumbergienė 2004, 126); *ieškoma šeimų, auginančių neįgalų vaikų, psichosocialinio atsparumo veiksnių* (Gerulaitis, Dėlkutė 2008, 91); *Lietuvoje nedaug įstaigų, kurios teiktų profesinės reabilitacijos paslaugas asmenims su negalia* (Klemienė, Jaseliūnienė 2009, 156); *ryškėja nauji jaunos žmonijos su regos negalia kartos požūriai į išsilavinimą* (Česnuitytė 2007, 79); *vis daugiau krepiama dėmesio į šeimą, auginančią vaikus su negalia* (Raudeliūnaitė, Rympo 2012, 851). Atsižvelgiant į tai, kad *Lituanistikoje* skelbiamų publikacijų parašymo laikas apima beveik 20 metų, buvo bandyta žiūrėti, ar esama kokių nors analizuojamų kalbos vienetų vartosenos tendencijų pagal publikavimo laiką. Tačiau, išanalizavus pavyzdžius, jokie reikšmingesnio skirtumo nenustatyta.

Taigi tyrimo pradžioje daryta prielaida, kad VLKK sprendinį yra nulėmęs didelis junginio *žmogus su negalia* paplitimas gyvojoje kalboje, nepasivirtino, anaip tol – nustatyta, kad tai vienas rečiau vartojamų neįgalumo raiškos variantų.

Kadangi empirinė sakininės kalbos stebėseną rodo įvairuojančią analizuojamųjų vienetų vartoseną, įdomu buvo panagrinėti, kaip šiuos kalbos faktus vertina respondentai, gavę specialų testą (žr. anksčiau). **Apklauso** rezultatai rodo, kad nagrinėjamoji tema iš tikrųjų yra probleminė ir net tie

atvejai, kai didžiumos respondentų nuomonė dėl (ne)taisyklingumo su-
tampa, ne visada atspindi kalbos normą. Pasitaikė ir gana įdomių vertini-
mų. Sakysime, daugiau nei trys ketvirtadaliai iš 162 respondentų atkreipė
dėmesį į termino *negalia* rašybą ir dėl formos *negalė* skyrė junginį *žmogus,*
turintis negalę prie nevertotinų (netaisyklingu (N) jį laikė net 80,9 %¹⁸,
greičiau netaisyklingu (GN) – 16 % apklaustųjų, tik 3,1 % jį nurodė kaip
taisyklingą (T)). Tas pat junginys su terminu *negalia* daugumos buvo lai-
komas taisyklingu (72,2 %) arba greičiau taisyklingu (19,8 %) (plg. GN –
3,7 %, N – 2,5 %, o 1,8 % buvo sunku pasakyti (SP), kaip vertinti).

Kitas netikėtas rezultatas tas, jog ne vienam dalyviui svarbi pasirodė
pažyminio ir pažymimojo žodžio vieta: *negalią turintis žmogus* buvo ver-
tinamas prasčiau (T – 55 %, GT – 30 %, NŽ – 6,9 %, GN – 4,4 %, N –
3,7 %) nei *žmogus, turintis negalią*. Daugiau palankumo apklausos dalyviai
parodė junginiui *neįgalus žmogus* (T – 67,9 %, GT – 17,6 %, NŽ – 6,3 %,
GN – 3,2 %, N – 5,0 %), kiek mažiau – terminui *neįgalusis* (T – 64,6 %,
GT – 15,5 %, NŽ – 3,7 %, GN – 8,7 %, N – 7,5 %).

Kaip ir galima tikėtis, dėl konstrukcijos *žmogus su negalia* responden-
tų nuomonė išsiskyrė: apie pusę apklaustųjų buvo linkę vertinti palan-
kiausiai (GT – 30 %, T – 23,1 %), kiek mažiau – neigiamai (GN – 18,8%,
N – 14,4 %) ir net 13,7 % teigė neturį nuomonės. Vis dėlto pats neaiš-
kiausias (SP – 19,9 %) buvo junginys *žmogus, kamuojamas negalios* (plg.
T – 21,1 %, GT – 16,2 %, GN – 24,8 %, N – 18 %). Galbūt tai susiję su
tuo, kad, nors junginys vartojamas retai (ypač griežtuosiuose stiliuose),
respondentų kalbos jausmas neleidžia jo laikyti netinkamu. Kitu panašiu
atveju vartosenos retumas buvo stipresnis už kalbinę intuiciją: junginį *ne-
pagalintis žmogus* kone visi vertino nepalankiai (N – 74,8 %, GN – 19,1 %,
plg. SP – 4,9 %).

Apklausa norėta išsiaiškinti, kiek junginys *žmogus be negalios*, kurį ret-
karčiais pavartoja studentai sakydami viešąją kalbą, yra priimtinas kitomis
sąlygomis. Nustatyta, kad daugumai respondentų jis atrodo netinkamas
(N – 45,3 %, GN – 23,6 %) arba neaiškus (SP – 11,2 %), ir tai patvirtina
anksčiau minėtą nuostatą.

¹⁸ Procentai skaičiuojami tik iš pažymėtų klausimyno dalių (kai kurie respondentai vieną
kitą (1–3) sakinių yra palikę neįvertintą).

Išvados

Lietuvių kalboje asmens neįgalumas yra reiškiamas įvairiopai: *neįgalusis (-ioji)*, *neįgalus žmogus*, *turintis negalią žmogus*, *žmogus su negalia*, *nepaagalintis žmogus*, *negalios kamuojamas žmogus* ir kt. Taisyklingumo požiūriu šie raiškos variantai abejonių nekelia, išskyrus prielinksninę konstrukciją *žmogus su negalia* – šio tipo junginiai (*žmogus su išsilavinimu*, *su skausmu*, *su trumparegyste*) keletą dešimtmečių buvo laikomi neteiktiniais arba vengtinais kalbos reiškiniais kaip vertalai iš rusų kalbos: lietuvių kalbai nebūdinga požymį nusakyti prielinksnio *su* ir abstrakčiojo daiktavardžio konstrukcija.

Nuo 2017 m. VLKK *žmogus su negalia* tipo konstrukcijas laiko sukonkretėjusių daiktavardžių junginiais ir vertina kaip šalutinius normos variantus. Dėl kalbos reiškinio (su)konkretėjimo sąvokos neapibrėžtumo ir precedentinio pavyzdžio buvimo kalbos vartotojai gali pradėti konkretėjimą tapatinti su vartosenos populiarumu ir funkcionalumo poreikiu. Taip gali formuotis įprotis bet kokius norimus abstrakčiuosius daiktavardžius laikyti sukonkretėjusiais ir nepaisyti sintaksės ar kitų kalbos lygmenų specifikos. Kartu lieka tam tikras prieštaravimas tarp lietuvių kalbos sistemos reikalavimų ir funkcionalumo, paremto kitų kalbų požymio raiškos modelio.

Tyrimu nustatyta, kad realioji dabartinė vartoseną gerokai įvairuoja ir, nors esama skirtingo aptariamųjų variantų santykio rašytiniuose ir sakytiniuose, skirtingų stilių (žanrų) tekstuose, prielinksninė konstrukcija *žmogus su negalia* nėra tokia populiarai, kaip galima manyti remiantis VLKK sprendiniu. Sakysime, trijuose ketvirtadaliuose (75,1 %) DLKT pavyzdžių vartojami senieji tradiciniai asmens neįgalumo raiškos variantai, iš kurių dažniausi yra *neįgalusis (-ioji)* ir *neįgalus žmogus*, o *žmogus su negalia* junginiai sudaro 24,9 % (plg. *Lituanistikos* duomenų bazės publikacijose – mažiau nei 14 %). Sakytiniuose tekstuose pastaroji konstrukcija dažnesnė, bet vis vien ji vartojama perpus rečiau nei kiti neįgalumo raiškos variantai. Galima manyti, kad po taisyklingumo laipsnio pakeitimo *žmogus su negalia* tipo konstrukcijų gerokai daugės įvairaus pobūdžio tekstuose, nes sąmoningiems kalbos vartotojams vertinimo laipsnis yra kalbos reiškinio (ne)kokybės rodiklis.

Junginio *su negalia* pripažinimas norminiu yra dar vienas kalbos prielinksninėjimo pavyzdys. Kartu tai sociolingvistinis, psicholingvistinis patvirtinimas, kad Nepriklausomybės laikotarpiu kinta senstančios visuomenės

požiūris į sveikatą – savotiškai įtvirtinama nuostata, kad liga yra normali žmogaus būseną.

Pagrįstai kyla klausimas, ar verta norminant skatinti vartoti svetimakilmį kalbos reiškinį, jei yra keli tradiciniai, kalbos sistemą atitinkantys tos pačios reikšmės variantai. Abejotina, ar tokie normos slinkčiai pakanka funkcionalumo siekio ir vartotojiško požiūrio į kalbą.

Literatūra

- Bartkienė, Zaborskis, Blumbergienė 2004 – Vita Bartkienė, Apolinaras Zaborskis, Vida Blumbergienė. Neįgalių vaikų integracija Kauno miesto ikimokyklinėse įstaigose. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (11), 124–132.
- BLKŽa – *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno antraštynas*. <http://bkz.lki.lt/antraštynas/>.
- BLKŽe – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. <http://bkz.lki.lt/>.
- Butkutė, Ruškus 2000 – Rasa Butkutė, Jonas Ruškus. Neįgaliųjų asmenų broliai ir seserys: psichosocialinė situacija. *Specialusis ugdymas*, Nr. 3, 27–35.
- Cameron 2015 – <https://www.disabilityartsonline.org.uk/why-we-are-disabled-people-not-people-with-disabilities>.
- Cijūnaitienė, Galkienė 2008 – Asta Cijūnaitienė, Alvyra Galkienė. Mokymo metodų taikymas heterogeninėse pradinio ugdymo klasėse. *Edukacinės studijos*, 6, 58–68.
- Collins – *Collins COBUILD Advanced Dictionary of American English*. Harper Collins Publishers. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/disabled#disabled_1.
- Česnuitė 2007 – Vida Česnuitė. Žmonių su regėjimo negalia integracijos į informacinę visuomenę poreikis Baltijos šalyse. *Socialinis darbas*, t. 6, Nr. 2, 77–86.
- DIS – <https://www.disabled-world.com/definitions/disability-disabled.php>.
- DISA – <https://www.reachcils.org/resources/disability/disability-rights/guidelines-writing-and-referring-people-disabilities>.
- DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>.
- Dže – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. red. Stasys Keinys. 2006. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://lkiis.lki.lt/dabartinis;jsessionid=52ECE9FB00B4E43000C5E4681FD4889B>.
- Gerulaitis, Dėlkutė 2008 – Darius Gerulaitis, Justė Dėlkutė. Veiksnių, susijusių su neįgalų vaikų auginančios šeimos psichosocialiniu atsparumu, identifikavimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (18), 91–97.
- Gudinavičius, Gudonis 2013 – Benas Gudiničius, Vytautas Gudonis. Savanorių, dalyvaujančių socioedukacinėse veiklose, skirtose asmenims, turintiems psichinę negalią, altruizmo ugdymosi patirtys. *Pedagogika*, t. 110, 115–122.
- Gudonis 2014 – Vytautas Gudonis. Jūratės Ruškės daktaro disertacijos „Asmenų su negalia orumo konstravimas sąmoningumo ugdymosi strategijomis“ (soc. mokslai, edukologija 07S) recenzija. *Pedagogika / Pedagogy 2014*, t. 115, Nr. 3, 260–269.
- Kaffemanienė, Lusver 2004 – Irena Kaffemanienė, Ingrida Lusver. Moksleivių, turinčių mokymosi negalių, bendrojo lavinimo turinio individualizavimas. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (11), 133–150.

- KB – *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas*. <http://www.vlkk.lt/lit/konsultacijos>.
- Klemienė, Jaseliūnienė 2009 – Laima Klemienė, Asta Jaseliūnienė. Profesinės reabilitacijos metodikų taikymas asmenims su proto negalia. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (23), 155–161.
- KP 2003 – *Kalbos patarimai. Kn. 2: Sintaksė: prielinksnių ir polinksnių vartojimas (S 2)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- KPP 1976 – *Kalbos praktikos patarimai*. Sud. Aldonas Pupkis. Vilnius: Mokslas.
- KPP 1985 – *Kalbos praktikos patarimai*. Sud. Aldonas Pupkis. Vilnius: Mokslas.
- LIT – *Lituanistika*: duomenų bazė. <https://www.lituanistikadb.lt/Lt>.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*. <http://www.lkz.lt>.
- LMKT – *Lietuvių mokslo kalbos tekstynas*. <http://coralit.lt/node/5>.
- Matulionis, Subačiūtė 2016 – Arvydas Virgilijus Matulionis, Jurgita Subačiūtė. Judėjimo negalią turintis paauglys šeimos socialiniame lauke. *Filosofija. Sociologija*, t. 27, Nr. 2, 183–192.
- Okunevičiūtė–Neverauskienė 2012 – Laima Okunevičiūtė–Neverauskienė. Neįgaliųjų integracija į darbo rinką: padėties vertinimas ir užimtumo didinimo galimybės. *Filosofija. Sociologija*, t. 23, Nr. 2, 136–144.
- Piročkinas 1986 – Arnoldas Piročkinas. *Jono Jablonskio kalbos taisyklės*. Kaunas: Šviesa.
- Raudeliūnaitė, Rympo 2012 – Rita Raudeliūnaitė, Žana Rympo. Šeimų, auginančių vaikus su negalia, psichosocialinė situacija. *Societal innovations for global growth* [el. išteklius], No. 1 (1), 849–864.
- Raudeliūnaitė, Šavareikaitė 2013 – Rita Raudeliūnaitė, Diana Šavareikaitė. Negalios socialiniai vaizdiniai Lietuvos dienraščiuose. *Socialinis darbas*, t. 12, Nr. 1, 75–92.
- Ruškė, Neverdauskienė, Barcytė 2010 – Jūratė Ruškė, Erika Neverdauskienė, Laura Barcytė. Socioedukaciniai tarpininkavimo įdarbinant neįgaliuosius aspektai: neįgaliųjų verslo plėtros centrų konsultantų patirtis. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1 (26), 129–135.
- SLKT – *Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas*. <http://donelaitis.vdu.lt/sakytines-kalbos-tekstynas/>.
- Stepukonis, Hughes 2016 – Faustus Stepukonis, Susan L. Hughes. JAV sveikų ilgaamžių tolesnio gyvenimo lūkesčiai. *Visuomenės sveikata (Public Health)*: mokslinių straipsnių rinktinė. Vilnius: Higienos institutas, 64–69.
- Šukys 1978 – Jonas Šukys. *Prielinksnių vartojimas*. Kaunas: Šviesa.
- Šukys 1998 – Jonas Šukys. *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas*. Kaunas: Šviesa.
- TB – *Lietuvos Respublikos terminų bankas*. <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>.
- UN – <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/world-programme-of-action-concerning-disabled-persons.html>.
- Ustilaitė, Kuginytė–Arlauskienė, Cvetkova, Kalinkevičienė 2015 – Stasė Ustilaitė, Ieva Kuginytė–Arlauskienė, Leticija Cvetkova, Aušra Kalinkevičienė. Žinia apie vaiko negalią ir raidos perspektyvas: tėvų patirtys. *Pedagogika*, t. 117, 157–167.
- Večkienė, Navikienė, Kandravičienė 2012 – Nijolė Petronėlė Večkienė, Živilė Navikienė, Asta Kandravičienė. Asmenų, turinčių proto negalią, socialinės karjeros modelis. *Tiltai*, Nr. 4 (61), 175–188.
- VLKKn – <http://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/tartis-ir-kirciavimas/rekomenduojamu-kirciavimo-variantu-sarasas>.

Vaida Drukteinytė

THE DESCRIPTIVE PHRASE *ŽMOGUS SU
NEGALIA* AND OTHER VARIATIONS OF
DESCRIPTIONS OF DISABILITY IN TEXTS
ABOUT HEALTH

Summary

The disability of a person can be described in Lithuanian with various words and phrases such as *neįgalusis (-ioji)*, *neįgalus žmogus*, *turintis negalią žmogus*, *žmogus su negalia*, *nepagalintis žmogus*, *negalios kamuojamas žmogus*. Several decades prior to 2017, only the prepositional phrase *žmogus su negalia* was considered as incorrect as a direct translation from Russian. However, in Lithuanian, it is not typical to describe a personal attribute using the preposition *su* and the abstract noun. But in 2017, The State Commission of the Lithuanian Language called similar phrases such as *žmogus su negalia* (*žmogus su išsilavinimu*, *su skausmu*, *su trumparegyste*) as more concrete and these phrases were considered as secondary variations of the language norm. This article analyses possible causes and the validity of these changes.

Data was gathered and collected from the *Corpus of Modern Lithuanian Language*, *Corpus of Oral Lithuanian Language*, the data base *Lituanistika*, various written and oral texts from the internet, publications dedicated to health problems, and questionnaires completed by participants. After collecting and analyzing more than 8 000 examples of the use of the language cases mentioned above, it is determined that in real usage the prepositional construction *žmogus s unegalia* is not as popular as it would seem after the decision of The State Commission of the Lithuanian Language. However, it depends on the written or oral form of the texts and the stylistic functions of genres. For example, in three-fourths of the cases (75.1 %) collected from *Corpus of Modern Lithuanian Language*, use the old traditional ways to describe disability, such as *neįgalusis (-ioji)* and *neįgalus žmogus*. The phrase *žmogus su negalia* is used only in 24.9 % of the cases. In the publications of the data base *Lituanistika*, *neįgalusis (-ioji)* and the phrase *turintis negalią žmogus* are more or less used equally (30–31 %). The phrase *neįgalus žmogus* is used slightly fewer cases. Rarely (less

than 14 %) is the prepositional construction *žmogus su negalia* found. This phrase is more popular in oral texts, but, in such texts, other attributes of disability are also used twice as often.

We could assume that after changing the level of correctness of the phrase *žmogus su negalia* its usage would increase in various texts, because for the language users the level of the correctness of a language component is an indicator of the level of its quality. But because of the precedent and an insufficient definition, in which cases abstract nouns are becoming more concrete, could cause certain behavioral patterns; language users could think that all abstract words used more often and functionally necessary are considered more concrete. Such a point of view can dismiss specifications and indications of syntaxes or other components of the language. At the same time, a contradiction remains between the requirements of the system of Lithuanian and functionality, based on the usage of the descriptions of attributes in other languages.

The acknowledgement of the phrase *su negalia* as norm is one more example how language is becoming more and more prepositional. It is also a sociolinguistic and psychological confirmation that during the years of Independence there have been changes in the health of the elderly, and the attitude that illness is natural state of a human being is supported.

Valid questions arise about language; should normative language encourage the usage of the phrase which originates in foreign language when several traditional and systematically normative variations already exist? It makes us question as to if the aspiration for functionality and the consumer's views of the language are enough to change the level of the norm.